

**TÜRKİYE PSİKİYATRİ DERNEĞİ'NİN
ROBOSKİ (ORTASU) VE BÊJÛ (GÜLYAZI) KÖYLERİNDE
ROBOSKİ KATLIAMI SONRASI PSİKOSOSYAL
GEREKSİNİM BELİRLEME RAPORU
(ULUDERE RAPORU)**

16 Şubat 2012

Raportör: Hira Selma Kalkan

OLAY

Şırnak ili Uludere (Qileban) ilçesi Roboski (Ortasu) ve Bêjû (Gülyazı) köylerinden Irak sınırına geçmiş ve dönmekte olan sivillerin sınırın sıfır noktasında Roboski Köyü yaylasında 28.12.2011 tarihinde 21.30–22.30 sularında Türk Silahlı Kuvvetleri'ne ait savaş uçaklarının bombardımanı sonucu meydana gelen saldırıda 34 kişinin ölmesi, biri yaralı iki kişinin sağ olarak kurtulması.

DEĞERLENDİRME SÜRECİNİN AMAÇLARI

Yukarıda aktarılan olaya maruz kalan ve sağ kurtulan iki kişinin, yakınlarını yitirenlerin, köy halkının olaydan etkilenmelerini tanımlamak, bölgedeki insanların olaya ilişkin deneyimlerini, travma sonrası ortaya çıkacak ruhsal sorunları ve başa çıkma yöntemlerini belirlemek. Saptanan ihtiyaçlara yönelik bir ruh sağlığı politikası ve eylem planı olup olmadığını anlamak, hayata geçirilmiş veya planlanan bir program varsa değerlendirmek, yoksa bir program geliştirilmesi için gerekli bilgileri toplamak ve uygulama yöntemini belirlemek üzere köye giderek, köylülerle, sağ kalanlarla, kayıp yakınlarıyla görüşmek, durumu tespit etmek ve psikososyal destek eylem planını hazırlamak.

EKİP

Dr. İsmail Bülbül, Diyarbakır Eğitim ve Araştırma Hastanesi psikiyatri uzmanı, TPD Diyarbakır Şube Başkanı

Dr. Hira Selma Kalkan, Ergani Devlet Hastanesi psikiyatri uzmanı, TPD Ruhsal Travma ve Afet Psikiyatrisi ÇB Eş Koordinatörü, TPD Diyarbakır Şube üyesi

Dr. Mehmet Emin Yüksel, Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri AD psikiyatri asistanı, TPD Diyarbakır Şube Genel Sekreteri

Dr. Murat Yalçın, Diyarbakır Eğitim ve Araştırma Hastanesi psikiyatri uzmanı, TPD Diyarbakır Şube Bilimsel Toplantı Sekreteri

Prof. Dr. Tamer Aker (Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri AD Başkanı, TPD Merkez Yönetim Kurulu üyesi ve Örgütlenme Sekreteri) planlama, değerlendirme ve raporlamanın tüm aşamalarında katkı ve görüşleri ile danışman olarak yer aldı.

Dr. Hira Selma Kalkan hariç ekipteki diğer doktorlar Kürtçe konuşabiliyordu.

DEĞERLENDİRME SÜRECİ

25.01.2012'de, Dr. Mehmet Emin Yüksel'in kullandığı özel bir araçla ekipteki 4 kişi olarak sabah saat 06.00'da Diyarbakır'dan yola çıktı.

Bir dönem Şırnak Tabip Odası Başkanlığını yapmış, şu an Cizre Devlet Hastanesi Başhekim Yardımcısı olan Dr. İsmail Vesek ile görüşmek üzere Cizre Devlet Hastanesi'nde mola verildi. Hastaneye başvuru olup olmadığı, bu konuda neler yapıldığı soruldu. Bağlantı kurulabilecek kişiler olup olmadığı öğrenildi.

Cizre Devlet Hastanesi'nde psikiyatri uzmanı olarak çalışan Dr. Seven Kaptan ile görüşüldü. Roboski olayından sonra, İstanbul'dan bir psikotik hastanın geldiği, hezeyan içeriğinde Kürt olduğu anlaşılırsa zarar göreceğine dair korkuları olduğu öğrenildi. Kendisine köyden başvuru olmadığı öğrenildi.

Yol üstünde Balveren Beldesi'nden bir ileri gelen ile görüşülüp, Roboski Köyü'nden görüşülebilecek bir isim alındı. Balveren Beldesi çıkışında kontrollü geçiş vardı. Jandarma tarafından aracımız durdurularak bagajımız kontrol edildi, herhangi bir sorgulamaya tabi tutulmadan belde geçildi. Bölgede kömür ocaklarının olduğu ama ciddi bir istihdamın olmadığı öğrenildi.

Roboski (Ortasu) Köyü

Roboski Köyü girişinde ismi verilen kişinin aracılığıyla köyün muhtarıyla bağlantı kuruldu. Saat 12 sularında Roboski Köyü'ne varıldı. Muhtarın evine gidildi. Muhtarın evinde köy halkıyla görüşüldü. Encü Hanesi'nden; iki kardeşi, bir oğlu ölen erkek ve bir oğlu ölen erkek ile görüşüldü. Köyde herkes birbiriyle akrabaydı, olaydan etkilenmeyen yoktu, ancak birincil olarak etkilenen dört hane vardı. Roboski Köyü'nde dört ve Bêjû Köyü'nde dört olmak üzere toplam sekiz evin tazyeleri kabul ettiği öğrenildi.

Görüşmelere kendimizi tanıtarak ve niçin geldiğimiz anlatılarak başlandı. Devletten olduğumuz düşüncesiyle önce çekindiler. Psikiyatrist olduğumuzu, Diyarbakır Şubesi olarak Türkiye Psikiyatri Derneği tarafından gönüllü-görevli geldiğimizi, olaydan sonra ortaya çıkabilecek ruhsal rahatsızlıklar ve bu konuda neler yapılabileceği hakkında inceleme yapıp rapor iletteceğimizi belirttikten sonra daha rahat konuştular. Ziyaretimizden memnun olduklarını ve şimdiye dek kimsenin ruhsal durumlarını sormadığını belirttiler. Ruhsal rahatsızlığı olan kişileri söylediler.

Muhtarın evinde yakınlarını kaybeden kişilerle yapılan görüşmede, çocukların okula gitmek istemediğini, arkadaşlarını düşündüğünü, herkesin korktuğunu, uçak sesi duyunca çocukların irkildiğini söylediler. Yüzlerinin gülmediğini, çocukların bile durumu anladığını, ölümü gördüğünü, sinirli olduklarını ve korktuklarını ifade ettiler. Kimsenin doğru düzgün uyuyamadığını, hep bu konuyu konuştuklarını, televizyonda sürekli kendileriyle ilgili konuyu izlediklerini, köye birçok başka grupların geldiğini, seslerini gelenlere duyurmaya çalıştıklarını, devletten aldıkları desteğin çok yetersiz olduğunu, askerlerin getirdiği yardım ve erzakları istemediklerini, istediklerinin özür ve suçluların bulunması olduğunu belirttiler. Kızgın ve umutsuz olduklarını, kendilerini itilmiş ve değersiz hissetlerini söylediler. Erkeklerin bulunduğu odada, başta belki de ortamda kadın doktor olmasından dolayı

çekindiklerinden ve kadın doktorun Kürtçe bilmemesinden dolayı daha az konuşurken süreçte daha rahatladılar ve daha ayrıntılı konuştular. Görüşme esnasında bazen Kürtçe bazen de Türkçe konuşuldu.

Muhtarın eşi ile birlikte Dr. Hira Selma Kalkan tarafından, olaydan sonra rahatsızlandığı belirtilen kişilerin oturduğu bir hane ziyaret edildi ve iki kadının psikiyatrik muayenesi yapıldı ve ayrıca çocuklarla konuşuldu. Kürtçe konuşmalarda muhtarın eşi ve genç kızlar Kalkan'a tercümanlık yaptı.

Bêjû (Gülyazı) Köyü

Ekip, Roboski köyünde muhtarın evinde görüştüğümüz bir kişi ile beraber Bêjû Köyü'ne geçti. Encü ailesinden birinin evine gidildi. Orada erkeklerle konuşuldu. Ruhsal rahatsızlığı olduğu bildirilen altı kadından dördü Dr. Hira Selma Kalkan, ikisi Dr. İsrafil Bülbül tarafından görüldü. Kadınlarda dissosiyatif belirtiler saptandı.

Olaydan yaralı olarak kurtulan Hasan Ürek'in 11 gün kadar yoğun bakımda kaldığı annesi tarafından aktarıldı. Annesi, hastaneden evine dönen oğlunun sanki değişmiş gibi olduğunu belirtti. Yaralı kurtulan Hasan Ürek, hastanede gözünü açtığı anda hiçbir şey hatırlamadığını ancak aile olanları anlattıktan sonra bombanın bedenine çarpması anı dışında, olanları hala hatırlamadığını belirtti. Dissosiyatif belirtiler tarif etmekteydi.

Roboski ve Bêjû köylülerinin akraba olduğu ve Goyan aşiretine mensup olduğu öğrenildi. Köy evlerinin birbirine yakın konuşlandığı ve yerlerin çamur olduğu izlendi. Roboski Köyü'nün orta yerinde Encü Bakkaliyesi bulunmaktaydı. Etrafta serbest halde üç tane katır görüldü. Altmış katırın öldüğü öğrenildi. Kalanlar ve diğer gençlerin sınır ticaretine devam ettiği, artık akşam değil gündüz gittikleri öğrenildi.

Çocuklar tedirgin, çekingen ve ürkek görünüyordu. Yabancı görmeye alışkın oldukları köye gelenleri garipsemediklerinden anlaşılabilirdi ancak uzak duruyorlardı. Çocuktan yaşlıya herkes suçlunun bulunmasını istiyor, her fırsatta bunu dile getiriyorlardı, öfkeliydiler. Çocuklar büyüklerin gözüne bakıyor, başları genelde eğik dolaşıyorlardı. Kışlık giysiler olmasına karşın kimsenin palto giymediği görüldü. Genel olarak köy halkının ekibimize sıcak ve misafirperver davrandığı, konuşurken tedirgin olmakla birlikte konuşmaya istekli olduğu gözlemlendi.

Bêjû (Gülyazı) Köyü'nde futbol oynamak üzere inşa edilmiş kapalı çadır görüldü. Artık kimsenin oraya gidip top oynamadığı belirtildi. Sınır alay komutanlığı köyden görülebilecek mesafedeydi. Sınır ticareti için kullanılan yol köyden görülemiyordu. Sınırı geçmek için önce Roboski Köyü'ne gidip oradan beş kilometre daha gidilmesi gerektiği öğrenildi. Bêjû Köyü'nde psikiyatrik muayenesi yapılan kişilerin evleri tepe üstünde üç ev yan yana olarak konuşlanmıştı. Her üç evden birer kişinin öldüğü, zaten üç evin de amca çocuklarına ait olduğu öğrenildi.

Her iki köyde de yaşam durmuş gibiydi. Sınır ticaretine gidecek kimsesi kalmayanlara amca çocuklarının yardım ettiği öğrenildi.

Yapılması planlananlar

1. Yasevlerine bakılması
2. Yaralılarla görüşme
3. Rahatsızlandı denen kişilerle görüşülmesi
4. Çevre halkı, çocuklar ve esnafla görüşme
5. Kaybı olmayanlarla görüşme

Bölgeye dair edinilecek bilgiler

1. Bölgede yaşayan nüfus
2. Bölgenin coğrafi ve iklim yapısı
3. Bölgenin geçim kaynağı, istihdam ve ekonomik düzeyi
4. Eğitim düzeyi
5. Aile yapısı
6. Ruhsal rahatsızlıklar açısından olay öncesi ve sonrası durum, travma tepkileri
7. Baş etme yolları
8. Dini, kültürel, moral değerler
9. Devletin tavrının bölge tarafından nasıl değerlendirildiği
10. Etnik yapı, politik yapı, gruplar arası dayanışma ve sorunlar
11. Olaydan önce ve sonrasında halkın yaşadığı değişimler

DURUMA İLİŞKİN GENEL BİLGİ

Olaydan etkilenen bölgenin ve topluluğun tanımlanması

1. Etkilenen bölgenin coğrafi ve çevresel özellikleri

Köylülerden ve muhtardan edinilen bilgiye göre, olayın Roboski'nin yaylasında olduğu, yaylalarının sınırın diğer tarafında olduğu, diğer tarafta Keşan ve Kuranş köylerinin bulunduğu, Kuranş Köyü'nün Saddam döneminde yakıldığı, şu an var olan sınırın aslında kimse tarafından tanınmadığı, İngilizlerden beri dedelerinin bu yolu kullandığı, sınır taşının bile çoğu yerde olmadığı öğrenildi. Bu sınır boyunca Goyan ve Sindi aşiretlerinin olduğu, çocukların her gün dereye yüzmeye giderken

veya keçi otlatırken bu sınırı geçtiği söylendi. PKK'nin sınır ticareti için kullanılan yolu hiçbir zaman kullanmadığı bildirildi.

Bölge yüksek Tanin Dağları ile çevrilidir. Dağların arasında derin vadiler mevcuttur. Bêjû ve Roboski köylerinin kurulu olduğu vadiden küçük pınarlar ve Roboski Deresi geçmektedir.

Köy Irak sınırında, sınırda bir tarafında Irak diğer tarafında Türkiye yazan bir sınır taşı vardır. Türkiye tarafında askeri sınır karakolları varken Irak tarafında herhangi bir denetleyici mekanizma bulunmamaktadır.

2. Etkilenen bölgenin ulaşım koşulları, iklimi

Roboski ve Bêjû köyleri Şırnak-Hakkari karayolu üzerinde Türkiye-Irak sınırına beş kilometre uzaklığında yer almaktadır. Yol çok iyi durumda olmamasına karşın ulaşım konusunda pek sıkıntı yaşanmamaktadır. Ziyaret sırasında asker tarafından kontrollü geçiş sağlanıyordu.

Bölgede iklim yazlar sıcak ve kurak, kışlar çok soğuk ve kar yağışlıdır.

3. Yaşanan travmatik olayın özellikleri (türü, şiddeti, yayılımı)

TSK tarafından havadan bombalanmak suretiyle 34 kişinin ölümü, 1 kişinin sağ, 1 kişinin yaralı kurtulması ile sonuçlanmış. Köylüler olayı katliam olarak niteliyor. Ölüleri için şehit tanımlaması kullanıyorlar. Bedran Encü, Erkan Encü, Şivan Encü, Muhammed Encü, Bilal Encü, Aslan Encü, Adem And, Savaş Encü, Orhan Encü, Celal Encü, Fadıl Encü, Mahsum Encü, Şervan Encü, Cemal Encü, Cihan Encü, Vedat Encü, Serhat Encü, Salih Encü, Özcan Uysal, Hüseyin Encü, Nevzat Encü, Hamza Encü, M. Ali Tosun, Selam Encü, Zeydan Encü, Yüksel Ürek, Salih Ürek, Nadir Alma, Seyithan Enç, Hüsnü Encü, Şirvan Encü, Osman Kaplan, Selahattin Encü, Selim Encü isimli 34 sivil hayatını kaybetmiş, Hasan Ürek ağır yaralanmıştı. Servet Encü de yara almadan kurtulmuştu.

Bombardıman sırasında bazı küçük çocukların katırların altına saklanarak kendilerini korumaya çalıştığı öğrenildi. Ayrıca bombardıman sonrasında bulunan bazı vücut parçalarının kime ait olduğunu ya da insana mı yoksa katıra mı ait olduğunu bilemediklerinden 34 kişinin naaşını toplu mezara gömmüşler. Hatta ilk zamanlar parçalanan vücutların bir araya getirmedeki zorluklar nedeniyle 35 kişinin öldüğü düşünülüyordu.

4. Ekonomik özellikler, istihdam ve gelir dağılımı, kaynakların dağılımı

Köylerin geçim kaynağı sınır ticareti ve koruculuk. Koruculuk yapan 50–60 kişi var. Sınırdan mazot, sigara ve çay getiriliyor. Muhtarın deyimiyle karnını doyuramayan yok.

Şimdiye kadar yeşil kartları varmış. Sınır boyunda sınır ticareti ile geçinen yedi köy bulunuyor. Köylülerin hepsi Goyan aşiretine mensup, hepsi akraba. Irak'taki en yakın köy Kejan Köyü. Aslında en yakın Kuranj Köyü ama Saddam Hüseyin zamanında boşaltılmış kimse yaşamıyormuş. Orada da bölge halkının yaylaları varmış. Daha önceleri sınır yokken hepsi Beytüşşebap'a bağlıymış. Yemişli Köyü'nün karşısında Keverok Köyü 1982'ye kadar peşmergeler gelene kadar yerleşim alanıymış, orada yaşıyorlarmış 1983 'de asker gelip orayı sınır ilan etmiş. Zeviyen (Tarlabaşı) ve Hudane (Alancak) köylerinin 1992 yılında boşaltılması ve ağaçlarının yakılmasından sonra çoğu Bêjû Köyü'ne göç etmiş. Geçim kaynakları olan ceviz ve erik ağaçları yakıldığı için ekonomik olarak zorluk yaşamışlar ve daha çok sınır ticaretine yönelmişler.

Köylülerin söylemiyle; *“Yemişli Köyü'nde çocuklar her gün sınır ihlali yapıyor, top oynuyor. Sınır taşı yok oralarda.”*

“Babalarımız dedelerimiz alışveriş için Şırnak'a Uludere'ye gitmiyorlardı. Karşı tarafa ceviz, erik satardık. Oradan çay, şeker, un alırdık. Askerler bizi yakaladığı zaman mallara el koyar. Mahkeme para cezası verirdi. Eskiden 20-30 yıl önce katır başına karakola 10 kağıt verirdik. Şimdi almıyorlar. 50 lira için 10–15 yaşındaki çocuklar dört saat karın içinde çalışıyorlar. Bu hepimizin ayıbıdır. İşte 35 dakikalık sınır, ne bağ var ne tarla, işte bu işlere giriştik. Fabrika yok iş yok. Burada fabrika olsaydı çocuklar oraya gider miydi? Bu ülkenin ayıbıdır.”

“Bu güzergah her zaman kullanılan bir güzergah, PKK kullanmaz bu güzergahı.”

“Aslında kaçakçılık dememek lazım. Yakınlarımızın bir kısmı güneyde kaldı. Yaşamak için insan bir yere başvuruyor. Irak'ta her şey ucuz burada pahalı. Sınır güvenliğinde her tarafta da asker var. Tek tek sayıyorlar geleni gideni. O gece kimseye sormadılar. İçinde silah yoktu. 10 senedir bu bölgede ne terör gelmiş, ne olmuş, neye bu akşam oldu?”

5. Toplumsal özellikler, dayanışma, süregiden politik, etnik ve diğer gerilimler:

Köylülerden edinilen bilgiye göre, 10 yıl öncesine kadar sınırın diğer tarafına ceviz ve erik satıldığı öğrenildi. Zeviyen (Tarlabaşı) ve Hudane (Alancak) köylerinin

1992 yılında askerler tarafından boşaltıldığı, ağaçlarının yakıldığı öğrenildi. Ağlayan çocukları susturmak için “sus, asker geliyor” diye korkuttukları, askerden hep çekindikleri öğrenildi. İngilizlerin de zamanında köylerini yaktıklarını belirttiler.

Kimilerinin Maxmur Kampı’nda (1990’lı yıllarda köy boşaltmalar nedeniyle Türkiye’den kaçarak sınırı aşanların yerleştirildiği mülteci kampı) akrabalarının olduğu, kimilerinin anne babasının Zaxo’da yaşadığı ve Irak vatandaşı olduğu ve sınırın ötesiyle zaten akraba oldukları öğrenildi.

“Taziye çadırı dört gün açık kaldı. Halen taziyeler için geliyorlar. Güneyden - Kuzey Irak- çok geldiler. Kürdistan Parlamentosu’ndan sekiz milletvekili geldiler. Her partiden gelmişlerdi. Orada da –Maxmur Kampı- taziye çadırı kurdular, taziye kabul ettiler”

“Okul müdürü akrabadır. Okulu dört gün tatil etti. Benim kızım 10 gün okula gitmedi”

12 Haziran 2011’de yapılan Milletvekili Genel Seçimi’nde www.ysk.gov.tr sitesinden derlenen verilere göre Roboski (Ortasu), Bêjû (Gülyazı), Uludere ilçe toplam ve Şırnak il toplam sonuçları aşağıdaki gibidir.

SEÇİM ÇEVRESİ	Kayıtlı Seçmen	Oy Kullanan	Geçerli Oy	Emek, Demokrasi ve Özgürlük Bloğu	AK PARTİ	CHP	MHP	BBP	HAS PARTİ	DSP	DP	TKP	Diğer
Roboski (Ortasu)	455	419	415	395	14	3	0	1	0	1	0	1	0
Bêjû (Gülyazı)	1316	1125	1096	853	143	18	6	23	7	28	10	6	2
Toplam	1771	1544	1511	1248	157	21	6	24	7	29	10	7	2
Uludere Toplam	16258	13608	13328	9796	2458	271	136	221	27	297	35	54	33
Şırnak Toplam	204010	177257	173257	125282	35714	5155	2033	1817	1009	852	491	343	561

Seçimlerde Uludere ve Şırnak genelinde olduğu gibi Roboski ve Bêjû köylerinde de Emek, Demokrasi ve Özgürlük Bloğu adaylarına yüksek oranda oy çıkmıştır. Seçim sonucunda Emek, Demokrasi ve Özgürlük Bloğu adına bağımsız olarak

seçimlere giren Selma Irmak, Faysal Sarıyıldız ve Hasip Kaplan ile AK Parti adayı Mehmet Emin Dindar, Şırnak milletvekili olarak seçilmiştir.

6. Etkilenen topluluğun nüfusu, eğitim düzeyi

Bêjû Köyü yaklaşık 400 haneli. Nüfuz 7500 civarında. Ailede dörtten az çocuğu olan hemen hemen yok gibi. Köyde ilkokul ve taşınmalı eğitim yapan bir lise var. Köyün yaklaşık yarısı okur-yazar, artık kızlar da okula gidiyormuş. Köyde üniversite okuyan birçok genç olduğu öğrenildi.

Roboski Köyü'nde 120 civarında hane var. Yaklaşık 980 kişi yaşıyor. Her iki köyde de olaydan sonra göç olmamış. Roboski Köyü'nde ilköğretim okulu var, taşınmalı eğitim yapılıyor.

7. Bölgedeki resmi devlet kuruluşları

Bêjû (Gülyazı) Köyü'nde sağlık ocağı var ama doktor ve hemşire yok. Yazın hava iyiye doktor geliyormuş. O da bir gün var beş gün yokmuş. Bêjû Köyü'nde PTT ve üç cami var. Camilerden birinde diyanetin görevlendirdiği imam, diğer ikisinde yerli imam yer alıyor. Devletin resmi kuruluşlarına giderken çekince yokmuş, askerden çekince öteden beri varmış. Bêjû Köyü'nde Gülyazı Sınır Alayı bulunmakta.

RUH SAĞLIĞI GEREKSİNİMLERİ

Olaydan etkilenen topluluğun travmatik olaylara maruziyeti ve olay sonrası yaşam

1. Travma sonrası stres tepkileri

*Gece sık uyanma, gece uyumakta zorluk,

*İrkilme,

*Güvensizlik,

*Korku ve kaçınma; Çocuklar okula gitmek istemiyor, asker görünce saklanıyorlar, kabus gördükleri için uyumak istemiyorlar, yalnız kalamıyorlar, karanlıkta kalamıyorlar, uçak sesi duyunca korkuyorlar. Çocuklar uçak sesi duyunca saklanıyor,

- *İsteksizlik, keyifsizlik, zevk alamama,
- *İştahsızlık,
- *Boşluk ve boşunalık duygusu,
- *Yaşamın anlamsız gelmesi,
- *Yabancılaşma, insanların kendilerini anlamadığını hissetme,
- *İnsanlardan uzaklaşma,
- *Kaygı ve güvensizlik; *“Bundan sonra daha beter olacak her şey, çocuklarımız hapsedilecek, konuşursak terörist diye suçlanacağız, yavrularımızın hesabı sorulmayacak”* askere ve hükümete güvenmeme,
- *Çaresizlik,
- *Değersiz hissetme,
- *Nefret ve öfke; Suçluların bulunmamasına, kaymakam olayından sonra tutuklanmalara, devletten kimsenin hatır sormadığına, yeşil kartların iptal edilmesine, tazminat ödenmek istenmesine, özür dilenmemesine, adaletsizliğe.
- *Suçluluk duygusu; *“Biz niye yaşıyoruz ki gençler ölmüşken, yaşıyoruz da bir şey de yapamıyoruz, elimizden ne gelir ki”*
- *Utanç; *“Ticaretten söz etmeye utanıyoruz, ölen aileler yanında kalbi kırılacak diye insanlar katırlarını şehit ailelerinden saklıyor”*

“Ben her gece 6–7 defa uyanıyorum. Oğlum gece uyuyamıyor. Dedelerimizden gelen bir korku var. Bebelem ağlayınca sus, asker geliyor diyoruz. Çocuklar şimdi uçak sesi duyunca saklanıyorlar. Biz pencereye çıkıp uçakların hangi yöne uçtuklarına bakıyoruz. Köyde her zaman her yerde katliam konuşuluyor. 10 yıl köyde düğün olmaz.”

“Yemek yerken çocuklarım ağlıyor. Kardeşlerini hatırlıyorlar. Kimsenin evine gitmek istemiyorum”

2. Baş etme yöntemleri

Hep olaydan söz ediliyor, televizyonda sürekli ve yalnızca haber izliyorlar. Kendileri ile ilgili mevzuyu takip ediyorlar. Başka televizyon programı izlenmiyor, özellikle eğlence programları izlenmiyor.

Düğünler ertelenmiş, futbol sahasına gidip futbol oynanmıyor ve keyif alıcı eylemden kaçınıyorlar.

Katırları saklı gönderiyorlar yakınlarını kaybeden ailelerden utanıyor insanlar.

Mezar ziyareti yapılıyor ancak olay sonrası bayılan ve amnestik semptom gösterenleri iyi gelmeyeceğini düşünerek mezar ziyaretine götürmüyorlar.

Normalde üç gün kalan taziyei dört gün kabul etmişler. 20–30 bin kişinin defne gelmesi ve BDP'nin gelip kendilerine sahip çıkması yalnızlık duygularını azaltmış.

Konuşup ağlıyor ve öldürülenlerin fotoğraflarına bakıyorlar. Kimseyi yalnız bırakmıyorlar.

3. Olayı anlamlandırma, değerlendirme

“Başbakandan alay komutanına kadar ittifak yaptılar, 20–30 kişiyi öldürüp kendilerine puan yapmak istediler. Bu ölüleri terörist göstereceklerdi aslında. Halk cenazelerine sahip çıkıp Malatya'ya göndermeyi engelledi. Servet Encü kurtuldu, haber etti bize yanlarına gelmemiz için. Sekiz kişi o zaman yaralıydı. Ambulansa izin verilmedi. Sadece biri kurtuldu. Roj TV yayın yapınca ortaya çıktı. Örtbas etmeye çalıştılar. Terörist dediler. 28 kişi aynı soyisim olunca terörist diyemediler.”

“Kürt'tür diye bunları bombaladı. Bilerek öldürdüler. Uçaklar Başbakan'ın emriyle kalktı. Yoksa kalkamaz Diyarbakır'dan.”

“Biz bunu hak etmemişiz. Valinin yanında konuşuyorum. Yarın bir bahaneyle ismimi nizamiyeye verir. Beni içeri atar. Biz konuşamıyoruz. Herkes ne olduğunu biliyor.”

“Bu katliamın daha beteri olacaktır.”

“Bizim konuşmamız boşunadır. Yine konuşursak bizi de içeri atarlar.”

4. Beklenti ve istekleri

“Devletin yapacağı neydi? Özür dileyecekti. Bütün milletvekilleri ve bürokratları gönderecekti buraya. Başbakanın bu zihniyetten vazgeçmesi lazım. Genelkurmayı niye tebrik ediyorsun? Biz huzur ve barış istiyoruz. Biz yaşamak istiyoruz. Türkiye'de herkes el ele versin. Ölüme son verelim. Kimse ölmesin. Herkes eşit yaşasın.”

“Katırın tanesi 4000 lira. Hiçkimse para almayacak. Tazminat diyorlar, sinirleniyoruz Biz para istemiyoruz. Suçluyu istiyoruz. Ortaya çıksın. Nasılsa parayla haloluyor. 20-30 kişiyi tekrar öldürecekler. Çocuğumuz parayla satılmıyor. O zaman biz de 100 milyar verelim ve onların çocuklarını öldürelim.”

KÜLTÜREL, DİNİ, POLİTİK VE SOSYOEKONOMİK KONULAR

1. Olaydan sonra değişen durumlar, yeni gelişen koşullar

Taziyeden sonra sınır ticaretine devam edildiği ancak artık gece değil gündüz gidildiği öğrenildi.

Askere ve hükümete karşı öfkeli olduklarını ve güvenmediklerini belirtiyorlar. Taziyeye gelip erzak getiren askerleri, samimi bulmadıkları için köylülerin kovduğu söylendi. Ayrıca dini bir cemaat üyesi de Şırnak valisi ile beraber köye gelip köye gıda yardımında bulunmayı ve dışarıda okuyan öğrencilere ev tutma ve para yardımında bulunmayı talep etmiş ama öldürülenlerin yakınları bunu kesinlikle reddettiklerini ifade ettiler.

Kaymakama saldırıdan dolayı beş kişinin tutuklandığı, aynı olaydan yedi kişinin de arandığı ve bundan dolayı insanların kaygılı olduğu görüldü. Kimi üniversite öğrencilerinin tutuklanmaktan korktuğu için evden çıkamadığı ve okuluna gidemediği öğrenildi.

Yeşil kartlar geçerliliğini yitirdiği için hastaneye gidemedikleri ve geçim kaynakları da katliam sırasında yok edildiği için şimdi mağduriyetlerinin de öfkelerinin de arttığı belirtildi.

Bölgede yas sırasında televizyon izlememek yaygın bir ritüelken bu olayda her iki köyde de televizyonlarda haber bültenleri an be an takip edilmiş.

“Televizyonları hiç kapatmadık. Devletin açıklamaları bizi üzdü. AKP 80 Doğulu milletvekilini buraya göndermeliydi. BDP tüm kadrolarıyla buradaydı. Devlet gelmedi.”

“Taziyeden hemen sonra tekrar gitmeye başladık. Eskiden gece giderdik. Şimdi gündüz gidiyoruz. Heronlar vurmasın diye.”

“Dedelerimizden gelen bir korku var. Bebeler ağlayınca sus, asker geliyor diyoruz Askeriyeye karşı halk öfkeli.”

“Geçen sene askerler evlerden katırları alıp sınırda öldürdüler.”

“Yeşil kartlarımız iptal edilmiş.”

“Bêjû'daki askeriye her gece telefonları açardı. O gece telefonları kapattılar. Artık karakolu aramıyoruz. Öfke olmuş, inat olmuş. Artık gündüz gidiyoruz. Öldürürlerse öldürsünler. Zaten bir kıymetimiz yok.”

“Genelde herkes kendi evinde kalıyor. Şevbêrk (gece oturması) eskisi gibi olmuyor.”

“Altmış kişinin ismi var. Kaymakama saldırmaktan aranıyormuş. Herkes kendisinden korkuyor.”

2. Devletin tavrının değerlendirilmesi

Tazminat konusunun kendilerini üzdüğünü, istediklerinin bir özür ve suçluların bulunup olayın aydınlatılması olduğunu belirttiler.

“Malatya’dan sekiz doktor geldi. Hükümetle pazarlık yaptık. Cenazelerin Malatya’ya götürmelerine izin vermedik.”

“AKP’liler karakolun yanında taziye ile alakası olmayan bir eve gittiler.”

“Olayın ikinci günü askerler olay yerini temizlediler.”

“Biz para istemiyoruz. Suçluyu istiyoruz. Ortaya çıksın. Nasılsa parayla haloluyor. 20-30 kişiyi tekrar öldürecekler. Çocuğumuz parayla satılmıyor. O zaman biz de 100 milyar verelim ve onların çocuklarını öldürelim.”

“Hrant Dink’in faillerini bıraktılar. Bu olayı hiç aydınlatmazlar.”

“Mehmet Emin Dindar geldi. Şırnak AKP milletvekili. 10 dakika kaldı ve gitti.”

“Devletin yapacağı neydi? Özür dileyecekti. Bütün milletvekilleri ve bürokratları gönderecekti buraya. Başbakanın bu zihniyetten vazgeçmesi lazım. Genelkurmayı niye tebrik ediyorsun?”

“Kaymakamı döven de bizim gençlerimiz, ama provakasyon diyorlar. Hasip Kaplan yaptırdı dememizi istiyorlar. Kaymakam aradı beni, ben uygun değil halk öfkeli gelmeyin, dedim, sizi kurtaramayız, dedim. Taziye çadırında hükümetin aleyhine yazılar vardı. Kaymakam yazıları kaldırsın, şunu böyle yapın gibi laflar etmiş. Dışarıda gençler duymuş öfkelenmişler, zaten üzgünler kaymakam da devletten, zaten devlete kızgın gençler, canları yanmış, ağabeyleri ölmüş, kaymakama saldırdılar. Biz durdurduk ama, provakasyon dedirtmeye çalışıyorlar. Beş kişi cezaevinde. Yedi kişi arıyor kaymakamı öldürmeye teşebbüsten. 60-70 kişinin ismi varmış, aranıyormuş. Herkes korkuyor. Dün vali geldi. Valiye söyledik. Karışamayız yargı bağımsızdır, dedi. 35 kişi ölmüş. Devletin gözüne gelmiyor. Kaymakam 2 tokat yedi diye 65 kişiye tutuklama geldi. Hakkımızı ararsak terörist oluyoruz.”

“Biz cenazeleri defnederken jandarmalar olay yerinde delilleri karartıyorlardı. Allahımız var başka bir şeyimiz yok.”

“Biz devleti samimi görmüyoruz. Dört saatlik heron görüntülerine ne oldu? Rize’de, Çorum’da batı tarafında olsaydı Recep Tayyip Erdoğan 100 defa özür dilerdi. Meclisin hepsi oraya giderdi. Halk cahil değil. Tarihini biliyor. Halk para konularıyla ilgilenmiyor. Zorumuza gidiyor. Vali geliyor tazminatı alın bu devletin özür dilemesidir diyor. Ama artık gözümüzü boyayamıyor.”

3. Aile yapısı

Her iki köy akraba, sınırın öte yanında da akrabaları var. Akraba evlilikleri yapılıyor. Olaydan etkilenmeyen yok. Kimi oğlunu, kocasını, kardeşini, kimi kuzenlerini kaybetmiş. Birbirine maddi ve manevi olarak destek oluyorlar.

4. Sosyal destek ağı

Bir yıl boyunca ölüsü olan aile ile birlikte köy halkı yas tutuyor, bunu belirlenmiş günlerde yemeklerle yapıyorlar, taziye çadırlarını ziyaretle yapıyorlar. Dua okuyorlar. İmece usulü çalışıyorlar. Köy halkı akraba, bazen ortak yiyip içiyorlar. Taziyesi olan yalnız bırakılmıyor.

“Taziye çadırı dört gün açık kaldı. Halen taziyeler için geliyorlar. Güneyden çok geldiler. Kürdistan Parlamentosu’ndan sekiz milletvekili geldiler. Her partiden gelmişlerdi.”

5. Dini inanç ve gelenekler

Her iki köyün de tamamı Sünni Şafii Müslüman.

Normalde taziye evlerine taziye ziyaretinin üç gün sürdüğünü ama bu sefer dört gün taziyeyi kaldırmadıklarını belirttiler. Çevreden çok kişinin geldiği, kalabalık olduğu, acıyı paylaşan kişilerin fazla olmasının kendilerini iyi hissettirdiği ve moral verdiğini söylediler.

Sınırın diğer tarafında taziye çadırının kurulması ve acıya ortak olunmasının da kendilerini iyi hissettirdiğini belirttiler. Ölenlerin genç olması taziyenin daha uzun tutulması, acının daha çok yaşanması ve paylaşımın da daha çok olmasıyla ilgili görünüyor.

Olağan bir taziye olmaması, ölüm sonrası gelenekleri yerine getirmemek ve cesetlerin parçalı olması acılarını arttırıcı nedenler arasında sayılabilir.

Taziye ölüm törenleri: Haftalığı dolunca, taziye sahibi hane başına bir paket küp şeker, iki ekmek veriyor. Kırk gün dolduğunda hane başına bir kilo et ve iki ekmek veriyorlar. Bir yıl boyunca her akşam, yaptıkları yemekten ne varsa bir eve gönderiyorlar, akşam yemeğini bir evle paylaşıyorlar. Ekmek, çorba, pilav gibi. Üç gün taziye veriliyor taziye evinde. Yemek veriliyor. Çay veriliyor.

Bu sefer taziyeler değişmiş. Kim kime yemek verecek, her evden ölü var diyorlar. İncece usulü yaşıyorlar. Taziye dört gün sürmüş. Toplu mezara gömülmüşler. Köylüler cenazeleri kendileri toplamış. Kadınlar görmek istemiş ama kadınlara göstermemişler parçalandı diye.

RUH SAĞLIĞI POLİTİKASI VE KAYNAKLAR

Olaydan önce bölgede ruh sağlığı politikasının olup olmadığının belirlenmesi

Bêjû Köyü'nde iki kadın Şırnak Devlet Hastanesi psikiyatri polikliniğine bayılma ve dissosiyatif amnezi gibi yakınmalar nedeniyle başvurmuş. Birinin ağabeyi diğerinin de yeğeni öldürülmüştü. Bildirilen psikotik olgu bulunmamakta. Dissosiyatif ve somatik kimi yakınmalar için muska yazan, cin çıkardığı varsayılan hoca dedikleri yerel şifacılar başvurulduğu öğrenildi.

Afetten etkilenen topluluk için elverişli ruh sağlığı kaynaklarının belirlenmesi

1. Başka herhangi bir değerlendirme çalışması olup olmadığının belirlenmesi

Muhtardan ve görüşülen diğer kişilerden alınan bilgiye göre, olaydan sonra bizim ekipten önce bölgeye psikolog veya psikiyatrist gelmediği ve ruhsal durumlarını soran da olmadığı öğrenildi. Gazetecilerin, sivil toplum kuruluşlarından insanların geldiği ancak, köylülerin ruhsal durumunu soran, psikolojik destek adına çalışan bir kişi veya kurum olmadığı öğrenildi.

“Hasip Kaplan başhekime telefon açtı. Psikiyatrist istedi. Ama kimse gelmedi.”

2. Etkilenen bölgede ruh sağlığı uzmanlarının bulunup bulunmadığının öğrenilmesi

Şırnak Devlet Hastanesi'nde bir psikiyatrist, Cizre Devlet Hastanesi'nde bir psikiyatrist görev yapıyor. Uludere'de psikiyatrist bulunmuyor.

3. Olaya yönelik psikososyal çalışmalara ilişkin bilgilerin toplanması

Bölgede öncelikli çalışmanın yas çalışması olması gerektiği düşünüldü. Ruhsal rahatsızlığı olduğu bildirilen sekiz kişiyle yapılan görüşmede, kişilerden üçünün olay sonrası yaklaşık 10 gün süreyle kimseyi tanımadığı, dissosiyatif amnezi gösterdiği bir dönem sonrası toparlandığı, üç kişinin konversif bayılma nöbetleri geçirdiği, bir kişinin self mutilatif davranışlar sergilediği ve intihar girişiminde bulunduğu, bir kişinin de depresif yakınmalarının ağırlıkta olduğu saptandı. Aynı zamanda bu kişilerde post travmatik stres bozukluğu semptomları da mevcuttu. Neredeyse tüm köy halkında post travmatik stres bozukluğu semptomları spektrum halinde mevcuttu ancak öncelikli sorun yas tutulamıyor oluşuydu. Olayın şiddetinin büyüklüğü, içeriğinin ağırlığı ve adaletin sağlanamamış olmasının getirdiği öfke nedeniyle kişiler sağlıklı bir yas sürecini yaşayamıyorlardı.

Bölgenin mecburi hizmet bölgesi olması, Şırnak ve Cizre’de toplam iki psikiyatrist olması ve halkın psikiyatriste gitmeyi tercih etmemesi nedeniyle devlet hastanesi bünyesinde bir psikiyatri hizmetinin verilmesi güç görünmektedir. İntihar girişiminde bulunan kişinin ve dissosiyatif amnezisi olan bir kişinin, “hoca”dan sonra Şırnak Devlet Hastanesi’ne götürüldüğü, ilaç tedavisine başlandığı öğrenilmiş olmasına karşın, takipler konusunda sıkıntı yaşanacağı öngörülmekte.

Üç ay sonra bölgeyi tekrar ziyaret etmek ve durumu yeniden değerlendirmek düşünülebilir. Şu an içinse bölgedeki adalet duygusunun sağlanamıyor oluşu ve ölümleri anlamlandırma sürecinin tıkanmış olması dolayısıyla yas sürecinin uzayacağı ve travmatik bir yas yaşanacağını öngörülmüyor.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Değerlendirme çalışması temelinde, kısa ve uzun dönemli toplum temelli bir psikososyal yaklaşım için öneriler şöyle sıralanabilir:

1. İncinebilirliği en yüksek gruplar için öneriler

Birinci derecede yakınıni kaybedenler hem duygusal hem ekonomik anlamda daha sıkıntılı bir durumdadırlar. Köy halkı akraba ve birbirine yardım ediyor ancak kendi kaynakları da sınırlı olan bu kişiler bir süre sonra ekonomik anlamda ciddi sorun yaşayabilirler. Kimi ailelerde çalışabilecek kişi kalmamış durumdadır. Yeşil kartlar kullanımdan kaldırıldığı için hekime başvurmada sorun çıkabilir, kişiler temel barınma sorunlarıyla uğraşmak zorunda kalabilirler. Bu da daha çok öfke ve daha çok çaresizlik olarak kendini gösterebilir. Bu kişilerin sağlık sisteminden yararlandırılması sağlanabilir. Oluşturulacak bir psikososyal destek ekibinin

öncelikli görmesi gereken grubu da, hem ilaç hem duygusal destek gereksinimini karşılamak üzere bu grup oluşturabilir.

2. Belirlenen en ciddi sorunlara yönelik öneriler

En ciddi sorun yas sürecinin sağlıklı işlememesi olarak görülmektedir. Öfke ve adalet duygusunun zedelenmiş olması nedeniyle yas tutmada güçlükler ortaya çıkmaktadır.

Travma ile çalışılan tüm yöntemlerde travma öyküsü anlatılır. Travmanın anlatılması ancak anlamlı bir bağlam içine oturtulursa iyi gelebilecektir yoksa tekrar travmatize edebilir. Aynı hikayeyi birden çok kişiye anlatınca da zarar görebilir. Bir çerçeve içinde travma öyküsü anlatılarak dinlenmeli. Bir sonraki basamak travma öyküsünü anlamlı bir bağlam içine oturtmak olmalıdır. İyileşmenin söz konusu olması için kafadaki kaotik hikayenin anlamlı bütüne dönüştürülmesi gerekir. Diğer yandan bölgeye birçok kişi ve kurumun, gazeteci ve sivil toplum kuruluşunun ziyarette bulunduğu ve insanların travmatik öyküsünü dinlediği bilinmektedir. Muhtemel ki bu ziyaret mevzuu sürecektir. İnsanlar her gelene hikayelerini anlatıp isteklerini belirtecektir. Bu açıdan bakıldığında kişilerin tekrar travmatize olmaya açık olabilecekleri bir ortam oluşmaktadır. Ayrıca adalet duygusunu sağlamaya yeterli olmayacak bu girişimler, insanlarda umutsuzluk ve çaresizlik duygusu yaratacak ve var olan öfkeyi arttıracaktır.

3. Ruh sağlığı programının kısa ve uzun dönemde uygulanmasına ilişkin öneriler

Psikiyatriye başvuru, intihar girişimi gibi ağır bir durum olmadıkça çok zayıf bir ihtimal gibi görünüyor. Halk içine kapanmış ve öncelikli istekleri adaletin yerini bulmasıdır. Adalet sağlanmadığı sürece yasın tamamlanması zor görünmektedir. Ayrıca, asıl çalışma birinci derecede risk grubu olarak tanımlanan çok sayıda kaybin olduğu ve travmatik yas geliştirme riski yüksek bir gruba yapılacağından yas çalışmasının ilkeleri konusunda önceden hazırlık yapılmalıdır.

Gönüllü çalışabilecek ekiplerle (sosyal hizmet uzmanı, psikolojik danışman ve rehber, psikolog, çocuk psikiyatristi) bölgede yas çalışması yapılabilir. Bu konuda APHB (Afetlerde Psikososyal Hizmetler Birliği) ile birlikte bir eylem planı hazırlanabilir. Ancak olayın oluş biçimi ve yeri, görüşme yapılan kişilerin açıkça ifade ettikleri ciddi güvensizlik dikkate alınarak, gidecek ekipte yer alacak kişilerin özenli olmasını gerektirmektedir. Bu konuda gidecek ekibin, bu görüşmeyi yapanlar veya TPD Diyarbakır Şubesi ile önhazırlık yapması uygun olacaktır. Sürekli kalan bir ekip değilse de istikrarlı ve düzenli takipler yapan bir ekip oluşturulabilir. Bölge insanı acısını paylaşacak ve anlaşıldıklarını düşündürecek

insanlara açık. BDP'nin kendilerine sahip çıktığına, kendilerini yalnız bırakmadığına şükran duyuyorlar. Adaleti sağlayamayız ama acılarını paylaşır, onlara yalnız olmadıklarını hissettirirsek zorlu geçen yas süreçlerinde yoldaşlık edebiliriz. Çünkü yalnız bırakıldıkları, kendilerini yalnız ve değersiz hissettiklerini belirtiyorlar ve çare göremiyorlar. Bu esnada mezara gitmesi kısıtlanan kişiler ve gebe olduğu için süreci daha zorlu yaşayanlar var. Onların öncelikli psikiyatrik desteğe ihtiyacı olacaktır.

İnsanları retravmatize etmeden, travmatik öykülerini anlamlı bir bağlama yerleştirerek ve yalnız ve çaresiz olmadıklarına vurgu yapan bir sağaltım süreci izleyerek yas tutmalarına yardımcı olunabilir.

4. En önemli sorunların tanımlanması, psikososyal programın uygulanmasını güçleştirebilecek engeller

Bu olayda olduğu gibi toplumsal bir travmanın tamiri-iyileşmesi için, gerçeğin bilinmesi, adaletin sağlanması, olayın telafisinin sağlanması ve bedelinin ödenmesi ideal aşamalardır ki bundan sonra uzlaşma aşamasına geçilebilir.

Bu olayla ilgili olarak Sağlık Bakanlığı'na ivedi olarak psikososyal eylem planı sunulması gerekebilir.

Hükümetin pazarlık süreci ve olaya yaklaşımının bizzat kendisi psikososyal yaklaşımı engelleyebilir.

Olayda olağan yas sürecini engelleyen, travmatik yas riskini arttıran faktörler

İnsanların bedensel bütünlüğü bozulmuş, parçalanmış olması
Birçoğunun sevdiklerinin ölüsünü göremeyişi, veda edemeyişi
Adetlere uygun olarak defnedilememeleri, ölüm sonrası adetlerin uygulanamaması
Toplu mezarda olmaları
Acı çekerek ölmüş olmaları
Bazılarını yaralı iken kurtarılamaması
Aynı evden birden fazla kişinin ölmesi
Ölenlerin genç olması
Ölüsü olan bazı evlerde yaşayan diğer gençlerin de kaymakama saldırı nedeniyle tutuklu olması
İnsanların tutuklanmaktan korkması
Saldırının ve ölümün anlamlandırılmaması
Haksızlık ve katledilme duygusu

Tüm bunlar öfkeye neden oluyor, öfke ve hak arama çabası yası engelliyor.

RAHATSIZLIĞI OLDUĞU SÖYLENİP GÖRÜŞEBİLİNER KİŞİLER

1. Çocuk, 10 yaşında, erkek.

Amca çocuğu ölmüş. *“Ben çok üzıldim. Ne olduğunu niye olduğunu anlamadım. Sadece onu bir daha göremeyeceğim.”*

2. Çocuk, 8 yaşında, kız.

“Benim abim ölmüş. Yani askerler öldürdü. Gitti kendine mazot alacaktı. Askerler öldürdü. Bir daha gelemeyecek yani. Sanki kapıdan gelecekmış gibi. Özlüyorum. İnanamıyorum.”

3. E.E, 24 yaşında, kocası ölmüş, 3 aylık gebe.

Görüşmeye gidildiğinde başını yastığa koymuş uzanıyordu. Odada çocuklar ve kadınlar vardı. Yerde, sobanın etrafında oturuyorlardı. Önce konuşmak istemedi. Ne konuşayım dedi. Solgundu, gözaltları kararmıştı.

Uyuyamıyor, yemek yiyemiyor, sürekli olayı düşünüyormuş. Arada bayılmaları oluyormuş. Birçok kez hastaneye kaldırılmış. Yatması söylenmiş ama yatırmamışlar. Geleceğini göremiyor. Sinirli. Kimseyi görmek istemiyor. Yalnız kalamıyor. Karanlıkta oturamıyor. İrkilme var. Uçak sesi duyunca irkiliyor. Ağlıyor sürekli. Ölüsünü de göstermediler diye hayıflanıyor.

“Bu işi yapanı bulsunlar. Suçlular cezasını bulsun istiyoruz. En azından içimiz rahatlar. Zaten öfkeliyiz onlara, hiç bir zaman bu öfke de dinmeyecek. En azından biraz rahatlarız.”

4. Kadın

E.E'nin kayınvalidesi. 2 oğlu ve 2 torunu ölmüş.

E.E ile aynı odada kayınvalidesi de görüldü.

Kendi kendine durmaksızın Kürtçe konuşuyor, olayı anlatıp duruyormuş. Ağıt tonunda, arada of çekerek konuşuyor kimse dinliyor mu dinlemiyor mu önemsemiyor. Ağlamıyor, uzağa bakıyor. Kimseyi görmüyor gibi. Öne arkaya sallanıyor.

Bir oğlu da askerde. Olaydan önce oğlu askere gitmiş. 10 gün için taziye izni vermişler. Şimdi Hakkari Şemdinli'de asker. O da çatışmada ölür diyor kardeşi. *“PKK ile çatışma diyorlar orada da bizim çocuklarımız ölüyor. PKK dedikleri kim onlar da bizim çocuklarımız.”*

5. N.E ve ailesi

Evde başta sadece rahatsız olduğu belirtilen N.E ve annesi ile görüşüldü. Sonradan babası, dayısı ve kardeşleri de geldi.

N.E, 18 yaşında, kadın, ortaokul mezunu, anne-baba ve 7 kardeşiyle beraber yaşıyor. Abisi ölmüş. Annesi 7 kardeş deyince kendisi hemen düzeltip ölen kardeşini sayarak 8

kardeş diye düzeltti. Abisinin mühendislik okuduğunu söyleyip hemen diğer odaya gidip iki naylon torba içindeki ağabeyinin kitaplarını getirip ekibe gösterdi.

*“Min şîva birê xwe çêdikir.” (Abimin akşam yemeğini yapıyordum.)
“Ez û diya xwe çûn. Ez li nav cenazeyan geriyam. Min birê xwe nas nekir. Ez bêhiş ketim. Ez birim Qilebanê.” (Annemle beraber gittik. Cenazelerin arasında aradım. Abimi tanıyamadım. Bayıldım. Beni Uludere’ye götürdüler.) Hastanede bütün ölüleri gördüm. Kardeşimi tanıyamadım.”*

Dayısı yeğenini hastaneye kendisinin götürdüğünü, kendisi dışında kimseyi tanımadığını söyledi. 10–12 gün kimseyi tanımamış. Elleri kilitleniyor, kasılıyor, bayılıyormuş. Şırnak’ta psikiyatriste götürmüşler, ilaç verilmiş, geçeceği söylenmiş.

Hasip Kaplan’ın (Şırnak BDP milletvekili) başhekime telefon ettiği, psikiyatrist istediği ama başhekimin göndermediğini de belirttiler.

“Kurê min ne yê firotinê bû.” (Oğlum satılık değildi. –N.E’nin babası)

“Me tiştekek nevêt.” (Hiç bir şey istemiyoruz. – N.E’nin annesi)

6. Ş.E, kadın, 16 yaşında, ilkokul mezunu.

Abisi (17 yaşında) ölmüş.

Bayımlar var. Sürekli fotoğrafa bakıyor. Ölecek gibi hissediyor kendini.

7. B.E, kadın, 19 yaşında. Okuma yazması yok.

Abisi (21 yaşında) ölmüş. 2 amcaoğlu ölmüş. Abisi 3 ay önce askerliğini yaptığı Tunceli’den gelmiş.

Cesetleri uzaktan görmüş. Yakından görmek istemiş ama köylüler izin vermemiş. Gözünü kapatınca cesetleri görüyor, ölüm anında haykırışlarını düşünüyor. Olaydan sonraki gün mezarlığa gidip kendini bıçaklamış. Kendini öldürmek istemiş. Bir gece Şırnak Devlet Hastanesi’nde acilde kalmış. Sesi çıkmıyormuş. Konuşmak istememiş. Bir gün konuşamamış. Annesi kızıyor, üzüyor diye artık ölmeyi denemeyecekmiş. Uyumakta zorluk çekiyor. Rüyada ölmemiş hallerini görüyor. Mezarlığa gitmesine izin vermemişler.

8. H.E, kadın, 19 yaşında.

Kardeşi (17 yaşında) ölmüş. 11 akrabası ölmüş. Nişanlısı aynı zamanda kuzenidir. Nişanlısının da kardeşi ölmüş.

O gece nişanlısı gidecekmiş, kardeşi izin vermemiş, ben gideceğim demiş, gitmiş o ölmüş (16 yaşında). Nişanlısı da benim yerime o öldü diye kendini suçluyormuş. *“İkimizin de kardeşi öldü, ne evlilik ne bir şey düşünüyoruz. Artık çocuk doğurmayı da düşünmüyoruz. Zaten öldürüyorlar... Niye ki öldürülsün diye mi doğuracağız?”*

İlk 10 gün sadece nişanlısı ve abisini tanımış, onların dışındakileri tanımıyormuş. Korkuyormuş tanımadığı diğerlerinden, ana babasından bile. Bayılma, titreme olmuş.

Derealizasyon ve depersonalizasyon varmış. Hocaya götürmüşler. Hoca su okuyup vermiş, muska takmış. Bir hafta içinde doktora götürmüşler. Essitalopram verilmiş, işe yaradı diyor.

“Katliam olduğu gece beni uyandırmadılar. Ben çok cesurdum. Şimdi yalnız uyuyamıyorum. Korkuyorum. “

Cenazeleri görmüş, her şeyi görmüş. İzin vermeseler de ısrarla gittiğini söylüyor. Uludere’de otopsi odasına girmiş. Kardeşine bakmış. Olaydan sonra kardeşinin yaralı olduğunu, iki saat can çekiştiğini, kurtaramadıklarını söylüyor.

“Kardeşim, üniversite okuyan iki abisini bu parayla okutuyordu.”

Üniversite okuyan bir kardeşi kaymakam dövme olayından sonra televizyonda röportaj yapınca jandarma tarafından aranmaya başlamış. Tutuklanacağı düşüncesiyle dışarı çıkmıyor ve okuluna gidemiyormuş.

“Hem ölüme saygı yok hem çocuklarımız tutuklanıyor. Kaymakam şikayetçi değilim diyor beni köylüler dövmedi diyor ama köyün çocukları tutuklanıyor.”

9. **C.E**, kadın, 20 yaşında, lise son sınıf öğrencisi.
Kardeşi ölmüş.
Dissosiyatif semptomlar gösteriyor.

10. **SERVET ENCÜ**

31 yaşında, sağ kurtulan ve köylüyü haberdar eden kişi.

Servet Encü’nün anlatımıyla **olay günü**:

“O akşam biz her zamanki gibi gittik. Herkesin ailesi var orada. 1992’de köylerimizi yıktılar, birazı güneye kaçtı birazı burada kaldı. Bize 500 tuğla 10-20 torba çimento verdiler. Bu evleri yaptık kendi imkanlarımızla. Tarlamız yok, bahçemiz yok. Hayvancılık yapamıyoruz. Bir evimiz var başka hiçbir şeyimiz yok. Herkes bir katır almış, sınır ticaret yapıyorduk. Bir torba un, mazot, şeker alıyorduk. 50 lira para için gidiyorduk. Biz telefon açıyorduk askere yol açık mı diye. Bazen yükümüzü bırakıyorduk. Korucu var herkesin ailesinde haber alıyorduk. Bazen bir yolu kapatıyorlardı, biz başka yoldan geliyorduk. Bu akşam bütün yolları kapattılar... Sıfır noktasında zırhlı araçlarla... Biz mecburen orada bekledik... 20-30 dakika sonra, biz orada beklerken uçaklarla bombaladılar. Ben de bomba etkisiyle uçtum, kara gömüldüm. Kendimi çektim, yuvarlana yuvarlana Türkiye tarafına geçtim. Ölü numarası yaptım. F16’lar hala üzerimizde, nerede bir sağ görse onu öldürecek. Yanımda üç arkadaşım vardı, onlar küçüktüler... Irak tarafına kaçtılar. Onları da vurdular... Sesler kesilince köylülere telefon açtım. Gelin kurtarın bizi, bizi bitirdiler dedim. Arkadaşlarımdan habersiz kaldım o sırada. Bir saat sonra köylüler geldiler. Yaralıları kurtarmak için uğraştılar. Ben de geri gittim, baktım sıfır noktasına. Bütün hayvanların insanların üzeri yanıyordu. Sanki üzerine benzin dökülmüş gibi yanıyorlardı. Hayvanların etyle insanlarınki karışmıştı. Param parça olmuştu... Bazı şehitlerin sadece kulaklarından ve burunlarından kan gelmişti. Başka yaraları yoktu. Üç kişinin parçalarını birleştirmişler. Sınırın bu tarafındaki insan ve katır et parçalarını askerler yakmışlar. Diğer tarafında halen katırların etleri var. Kurtlar bu etleri yemiyorlar.”

Monoton bir ses ve donuk bir yüz ifadesiyle uzaklara bakarak anlatıyor, sanki olay kendi başından geçmemiş gibi.

“Çoğu insanların parçaları dağılmıştı. Herkes, babası abisi insanların parçalarını torbaya koyuyordu. 112’yi aradık, taburu aradık, 5-6 kişi yaralıydı kimse bize sahip çıkmadı. Onlar öldüler, soğuktan... kan kaybından... 1 yaralı kurtuldu. O da sınır taşının yanındaydı yoksa o da ölecekti. Şimdi sağır kaldı o da... Biz iki grup halindeydik. Bir grup sıfır noktasındaydı. Bir grup 300-400 metre uzaktaydı, Irak toprağında. Onlar da kayalıkların altına girmiş suya doğru kaçmaya çalışmışlar, onları da bombaladılar. ”

Servet Encü’nün anlatımıyla olay sonrası yaşadığı **travma tepkileri:**

“Bu görüntüler hiçbir zaman gözümün önünden gitmiyor. Ama hayatta unutmayacağım. Bazen uykudan kalkıyorum, sanki onların yanındayım yine. Ama şimdi biz ne yapalım elimizden bir şey gelmiyor. Bazen araba geçiyor irkiliyorum. Oradaki manzara anı tek tek gözümün önünden geçiyor. Parçaları gözümün önünde. Şimdi ben kaçığa gidemiyorum. O kadar korku var ki, daha gidemem. Sonra da sınıra gidemedim. Mezara gidebildim. Beş çocuk var zor durumda kalırsam ne yapayım, gidebilir miyim? İnsan çocuklar için ateşe de atabilir kendini ne yapayım. Bu köyde kalanlar sanki yaşlı gibi görünüyor gözüme. O kadar genç değerli insan gitti. İnsanların yüzüne bakamıyorum şimdi. Kimin yüzüne bakayım.”

Suçluluk duyuyordu. *“Biz bundan sonra ne yaşayacağız. Bazen ben de ölseydim keşke diyorum.”*

Olayla baş etmek ve anlamlandırma yöntemi: *“Sağ olduğum için şükür ediyorum ama sağ olduğuma göre bir amacım var... Ben buradan nasıl kurtulmuşum diyorum... ama bunların hakkını aramak için uğraşmalıyım... Kim yapmış üzerini örteceklerdi ama ben sağ olduğum için onların hakkını arayacağım. Bu arkadaşlarıma sahip çıkacağım, demesinler terörist... Hakkını arayacağım onların. Xwedê heqê van gencan wenda neke. Hê dinya nedîtibûn. 13 salî bûn ew çûn. Çima ez neçûm?” (Allah bu gençlerin hakkını kayıp ettirmesin. Daha dünyayı görmemişlerdi. 13 yaşındaydılar, gittiler. Ben niye gitmedim?)”*

“Bu insanlar nasıl bu kadar katletti düşünüyorum. Eşimin 2 kardeşi gitti. Nasıl yani? Eşim diyor ki rüya gibi nasıl yani aynı aileden 2 kardeş birden öldürülüyor.”

Köylülerin söylediğine göre, akşam bir grup askerin sınıra gittiği, yaklaşık 60 dakika sonra bombalama başladığı ve bombalama başladıktan sonra askerin sınırı terk ettiği öğrenildi.

Köylüler cesetleri toplarken, üzerlerine atılan kimyasal maddeden dolayı gözlerinin, boğazlarının yandığını, bir kısmının kustuğunu belirtti.

“Biz cesetleri toplarken ne atımlarsa üstlerine, gözlerimiz yaşardı, boğazımı kavruldu, kustum sonra. Kimyasal bir şey vardı içinde”